

Λειτουργικές αλλαγές: αναμνήσεις και συγκρίσεις

[Ορθοδοξία και Ορθοπραξία](#) / [Ορθόδοξη πίστη](#)

του π.Βασιλείου Θερμού.

Καθώς μεγαλώνω επιχειρώ κάποιους απολογισμούς, όπως όλοι στην ηλικία μου, θέλω να ελπίζω! Ένας από αυτούς είναι και η εξέλιξη των λειτουργικών μας πραγμάτων στο διάβα της ζωής μου.

Από νέος ήμουν παρατηρητικός στα θέματα της Λατρείας. Έζησα και σε επαρχία, αλλά και στην Αθήνα από ηλικίας 9 ετών. Αργότερα ταξίδεψα σε διάφορα μέρη της Ελλάδος. Ως κληρικός είχα την ευκαιρία να συλλειτουργήσω με πολλούς πρεσβυτέρους και επισκόπους, αλλά και να συνεχίσω μέχρι σήμερα την παρατήρηση των λειτουργικών μας συνηθειών ανά την επικράτεια. Προσφάτως προστέθηκαν και οι πληροφορίες από φωτογραφίες και βίντεο που καταφθάνουν σωρηδόν διαδικτυακά. Με όλα αυτά τα δεδομένα αποπειρώμαι μια σύγκριση ως προς τις λειτουργικές εξελίξεις που επεκράτησαν κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Σύγκριση οπωσδήποτε αποσπασματική και υποκειμενική, η εμπειρία άλλων ίσως να είναι διαφορετική.

Εν συντομία, λοιπόν, συνοψίζω τις παρατηρήσεις μου:

-Θετικές εξελίξεις.

Αγρυπνίες: Άγνωστες στο παρελθόν, έχουν γίνει πλέον μέρος της λειτουργικής μας ρουτίνας. Σπουδαίος θεσμός, που τον είχαν ανάγκη οι ενορίες.

Θεία Κοινωνία: Μέγα εκκλησιαστικό επίτευγμα η εξάλειψη (για τους συνειδητά εκκλησιαζόμενους) του στερεότυπου της αραιής προσέλευσης στη Θεία Κοινωνία. Δυστυχώς παραμένει ακόμη ενεργό σε μεγάλες μάζες βαπτισμένων (και σε ορισμένα μέρη της πατρίδας μας ακόμη και εκκλησιαζομένων). Αλλά η συχνή

προσέλευση σημαντικού αριθμού πιστών συνιστά σημαντική πρόοδο.

Απαγγελία ευχών Θείας Λειτουργίας: Αργά αλλά σταθερά αποκαθίσταται η ορθή τάξη που είχε θαφτεί κάτω από μακράιωνα άγνοια και προκατάληψη. Θα πάρει οπωσδήποτε καιρό η υπέρβαση της κεκτημένης ταχύτητας, της κακής ερμηνείας της παράδοσης, και του ιδεολογικοποιημένου κληρικαλισμού. Αλλά πρέπει να καταγραφεί στα ιστορικής σημασίας βήματα η αυξανόμενη προσχώρηση λειτουργών στην εις επήκοον απαγγελία, κάτι σχεδόν άγνωστο πριν από μερικές δεκαετίες. Επισφράγιση της σημασίας αυτής της αλλαγής αποτελεί η θεολογημένη συνοδική εγκύκλιος του 2004 η οποία αντικατέστησε τις παλαιές (που, όχι τυχαία, εστερούντο θεολογικής τεκμηρίωσης).

Συναπαγγελία εκκλησιάσματος: Τα ίδια ισχύουν και για την συναπαγγελία του Συμβόλου της Πίστεως και της Κυριακής Προσευχής, μέτρο χωρίς κανένα κόστος και με τεράστιο όφελος.

Αλληλουϊάριο: Και αυτό ευτυχώς αρχίζει να επανέρχεται σε κάποιες ενορίες μεταξύ Αποστόλου και Ευαγγελίου, επιτρέποντας έτσι την θυμίαση στον σωστό χρόνο, αλλά και κάποιο ελάχιστο χρονικό διάστημα για την ψυχολογική μετάβαση από το ένα νόημα στο άλλο. Η εν λόγω αλλαγή υπήρξε σημαντική επειδή το στοιχείο αυτό είχε εντελώς εκλείψει για μακρό διάστημα, κάτι που δείχνει ότι ορθοί θεσμοί και πρακτικές έχουν την δυνατότητα να 'αναστηθούν' εάν υπάρχει βούληση.

Εκτενής και αίτηση Κατηχουμένων: Παρόμοια ισχύουν εδώ. Σε καιρούς που η Ορθοδοξία απλώνεται σε τόσες χώρες είναι αδιανόητο να μην προσεύχεται σύσσωμο το πλήρωμα της Εκκλησίας για τους κατηχουμένους. Με καλή θέληση και συνετή διαχείριση του χρόνου από κληρικούς και ψάλτες δεν επιμηκύνεται η διάρκεια της Λειτουργίας.

Μετάφραση. Και μόνο που άνοιξε η δημόσια συζήτηση για την μετάφραση των λατρευτικών κειμένων αποτελεί επίτευγμα. Χρειάζεται υπομονή και επιμονή.

-Και τώρα οι αρνητικές εξελίξεις.

Αργά και εξεζητημένα μέλη: Η τάση των τελευταίων δεκαετιών για επιστημονικότερη μελέτη της Βυζαντινής μας Μουσικής έχει ευνοήσει τα αργά και εξεζητημένα μέλη, ακατάλληλα όμως για ενορίες. Περιττό να προσθέσω ότι λειτουργούν αυτονομημένα από το νόημα και την ατμόσφαιρα του μυστηρίου. Όλο και περισσότερο φαίνεται σαν να έχουν γίνει αυτοσκοπός, δηλαδή 'η τέχνη για την τέχνη' (ένα δόγμα που ανέκαθεν οι εκκλησιαστικοί κατακεραύνωναν αλλά το οποίο δεν μπόρεσαν να κρατήσουν έξω από τον ναό...).

Ισχυρή ένταση ήχου: Σπανίζει πλέον να βρεις ναό με σωστό αισθητήριο ήχου. Διαισθάνομαι ότι δεν έχουμε καν κατανοήσει τις πνευματικές ζημίες που προκύπτουν από αυτή την κατάχρηση.

Μανδύας: Όταν ήμουν νέος σπανίως έβλεπα επίσκοπο να χοροστατεί με μανδύα.

Θα πω απερίφραστα πως η γενικευμένη επάνοδος του (σε όρθρους, εσπερινούς, γάμους, κηδείες, χαιρετισμούς) αποτελεί θλιβερό φαινόμενο. Εκτός από αντιαισθητικός (απορώ πώς δεν το αντιλαμβάνονται οι επίσκοποί μας), ταυτόχρονα εκπέμπει δουλοπρέπεια ασύμβατη με τον σύγχρονο άνθρωπο (αφού κάποιος πρέπει να κρατά την 'ουρά' του), αλλά και υπενθυμίζει το κοσμικό παλάτιο που έχει εισβάλει στα Άγια των Αγίων. Δεν αποτελεί άμφιο! Καιρός να μπει στο χρονοντούλαπο της ιστορίας.

Δικέφαλος αετός: Κατακλυσμός, αυτή είναι η κατάλληλη λέξη. Τα τελευταία τριάντα χρόνια υπήρξαν καταλυτικά. Η μιμητική τάση ξεπέρασε κάθε όριο, εισάγοντας αυτό το κοσμικό και παρωχημένο σύμβολο κυριολεκτικά παντού, ακόμη και πάνω στην Αγία Τράπεζα. Επιπλέον καθιερώθηκε, σαν με κάποια σιωπηρή συμφωνία, η κίτρινη σημαία με τον δικέφαλο ως δήθεν εκκλησιαστικό έμβλημα έξω από ενορίες και μοναστήρια. Αυτό ήταν άγνωστο στο παρελθόν. Δεν είναι ο δικέφαλος αετός το σύμβολο της Ορθόδοξης Εκκλησίας! Τόσο δύσκολο είναι να καταλάβουμε πως η ναυς αποτελεί, όχι μόνο τον αρχαιότερο, αλλά και τον προσφορώτερο συμβολισμό;

Γεροντισμός: Γνωστό νοσηρό φαινόμενο μεταφοράς ενός κακέκτυπου μοναχισμού στις ενορίες, το οποίο (πέραν της ποιμαντικής πλευράς του) εκδηλώνεται με απομιμήσεις και στη λατρεία. Ακόμη και η προσφώνηση 'γέροντά μου' (συνήθως από κληρικούς) έχει σχεδόν αντικαταστήσει την παλαιά 'πάτερ μου'. Αλλά ο κληρικός έχει κληθή να είναι πατέρας, όχι γέροντας.

Μπορούμε να εξαγάγουμε κάποια συμπεράσματα από τις παραπάνω παρατηρήσεις; Φαίνεται σαν να επεκράτησαν θετικές εξελίξεις οι οποίες έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό μια (διστακτική, οπωσδήποτε) ανύψωση της θέσης των λαϊκών. Πιθανόν αυτό να συνέβη εξ αιτίας της θεολογικής προόδου που συντελέσθηκε κατά τις τελευταίες δεκαετίες (καλή εκδοχή). Ίσως όμως και λόγω μιας διεκδίκησης εκ μέρους των λαϊκών, καθώς και της ευρύτερης επικράτησης στην κοινωνία ιδεωδών που προάγουν την συμμετοχικότητα (κακή εκδοχή, υπό την έννοια ότι είναι ο 'κόσμος' που ανάγκασε την Εκκλησία να αλλάξει).

Υπάρχει κάτι κοινό που ενώνει όσες εξελίξεις μάς πήγαν πίσω; Κραυγάζει από μακριά η επικράτηση ενός βυζαντινισμού. Σχεδόν όλες οι οπισθοδρομήσεις τις οποίες ανέφερα χαρακτηρίζονται από μια νοσταλγία αυτοκρατορικού κλίματος. Χαρακτηριστική ενδεικτική λεπτομέρεια: εδώ και περίπου είκοσι χρόνια κάθε δεξιός ψάλτης ονομάζεται (ή και αυτο-ονομάζεται) 'πρωτοψάλτης' και κάθε αριστερός 'λαμπαδάριος'! Από πού κι ως πού; Κατά μίμηση της Αγια-Σοφιάς! Έτσι ο ψάλτης του Κάτω Περαχωρίου (ας μού επιτραπή) μπορεί πλέον νόμιμα να βαυκαλίζεται με τίτλους αυτοκρατορικούς. Ενδιαφέρον βρίσκω ότι ενίοτε οι πρόσφατοι αυτοί τίτλοι, άγνωστοι κατά τους τελευταίους αιώνες, αναπαράγονται από συντηρητικούς έως σκληροπυρηνικούς ορθοδόξους, αντίθετους

προγραμματικά προς κάθε 'καινοτομία'. Εκτός βέβαια από εκείνες τις καινοτομίες που αναπαριστούν παλινόρθωση της αυτοκρατορίας...

Έχω την εντύπωση ότι αυτά τα βυζαντινότροπα βήματα άρχισαν σταδιακά να εισάγονται και να γενικεύονται επί αρχιεπισκόπου Σεραφείμ (όχι φυσικά εξαιτίας του). Υπάρχει εξήγηση γι' αυτό: η αντίδραση απέναντι στις οργανώσεις που είχαν επηρεάσει την αρχιεπισκοπεία Ιερωνύμου η οποία χαρακτηριζόταν για την λειτουργική της απλότητα. Νομίζω όμως ότι τριάντα χρόνια μετά είναι καιρός να αποβάλουμε την αντιδραστικότητα και να δούμε τι συμφέρει την Εκκλησία του 21ου αιώνα. Ας μην ξεχνάμε ότι η εν λόγω πομπώδης λειτουργική πρακτική μας εκθέτει και στους ετεροδόξους οι οποίοι χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη απλότητα. (Τι ειρωνεία! Αυτοί που τόσα χρόνια δέχονταν τις επικρίσεις μας για κοσμικού τύπου μεγαλεία και εντυπωσιασμούς να λειτουργούν απλά και η αυτοεγκωμιαζόμενη ως 'ταπεινή' Ορθοδοξία να επαναφέρει το 'βυζαντινόν παλάτιον' εν μέση Ευρώπη και Αμερική...).

Συμπέρασμα: Μάλλον επιτρέπουμε να συμβαίνουν αλλαγές 'ανώδυνες', που δεν θίγουν την φαντασιακή μας εικόνα. Όσες αλλαγές θα είχαν την δύναμη να μας αποσπάσουν από την προσκόλληση στο παρελθόν και να μας τοποθετήσουν με περισσότερη επιτυχία στο σήμερα, όχι μόνο δεν ενθαρρύνονται, αλλά αντίθετα πολεμούνται. Οι αναχρονιστικές παλινδρομήσεις τις οποίες απαρίθμησα φαίνεται να επιχειρήθηκαν ακριβώς για να 'σιγουρευθούμε' ότι δεν θα ξεφύγουμε από τον κανόνα, σαν μια κίνηση να εμπεδωθούμε πιο βαθιά στο Βυζάντιο. Όταν αδυνατείς ή δεν θέλεις να ζήσεις στην εποχή στην οποία σε έταξε ο Θεός, η προσφυγή σε φαντασιακά μεγαλεία «είναι μια κάποια λύσις»...

Πού θα οδηγήσει αυτό; Άγνωστο, πάντως δεν είναι ενθαρρυντικό. Εκτός αν επιλέξουμε την μεταβολή του νοός. Στο χέρι μας είναι.

Πηγή: amen.gr